

DEMOCRÀCIA AUTÈNTICA: ECONOMIA ÈTICA

NO HI HA «DEMO-CRÀCIA» SI GOVERNA EL MERCAT

ADELA CORTINA

València, País Valencià

El fracàs de l'economia vigent és palmari. Per sisteixen la fam, la pobresa i l'exclusió, malgrat haver-hi mitjans més que suficients per eradicar-les. Però també és evident la insatisfacció que produeix l'actual funcionament de les democràcies, perquè ni estan al servei de totes les persones ni els ciutadans se senten protagonistes de la vida política.

És urgent crear una altra economia, una economia ètica, i donar cos a democràcies que responguin amb els fets al nom que porten. Per fer-ho no s'ha pas de fugir d'aquest món, sinó exigir-li que l'economia compleixi les tasques per les quals diu legitimar-se, i que les democràcies es converteixin en autèntiques democràcies. Això s'aconsegueix intentant detectar lúcida i cordialment les tendències que cal reforçar, suggerint des d'elles camins nous, i eliminant les tendències nocives.

És urgent plasmar una economia ètica, a l'alçada de les persones i de la sostenibilitat de la naturalesa. Però no hi haurà economia ètica sense democràcia autèntica. Aquests serien alguns dels trets que haurien de caracteritzar-la.

1. Una democràcia autèntica

La democràcia és la millor forma de govern que hem descobert. Segons la caracterització més coneguda, és "el govern del poble, pel poble i per al poble". Això exigeix com a mínim tres coses: 1) Que estigui al servei de tots els que componen el poble sense exclusions. 2) Tots els que formen part de la comunitat política han de ser reconeguts com a ciutadans. 3) Els ciutadans, que són els destinataris de les lleis, n'han de ser d'alguna manera també els seus autors.

Per això és important que la democràcia representativa es complementi i es converteixi en *deliberativa*: la ciutadania ha de ser ciutadania activa, que escull representants, els demana comptes i participa activament en la vida política. La ciutadania activa és un motor de transformació social.

2. Què és un ciutadà?

Un ciutadà és aquella persona que, en una comunitat política, és mestressa d'ella mateixa, no és serva i molt menys esclava. Ha de conquerir la seva

llibertat, però sap que ha de fer-ho treballant solidàriament amb la resta de ciutadans, que són els seus iguals com a conciutadans i com a persones. Per això els valors essencials de la ciutadania activa són la llibertat, la igualtat, la solidaritat o la fraternitat i la interdependència. Això exigeix, com a mínim, crear institucions que facin possible encarnar dues dimensions de la ciutadania: la social i l'econòmica.

3. Ciutadania social

És "ciutadà social" aquella persona que veu respectats els seus drets de primera i segona generació: llibertat de consciència, expressió, associació, reunió, desplaçament i participació; però també els seus drets econòmics, socials i culturals, com són, entre d'altres, el dret al treball, a l'assistència sanitària, a l'educació o a la cultura.

La ciutadania social recull els drets de la Declaració Universal de les Nacions Unides de 1948, una declaració que compromet totes les nacions que han signat els pactes a esforçar-se per tal que es vegin protegits a tots els països de la Terra.

Però és impossible protegir aquests drets, en l'àmbit local i global, si qui governa no són els ciutadans a través dels seus representants i de la deliberació pública, sinó un mercat financer, opac i omnipotent, insensible als drets i necessitats de les persones.

Per desenvolupar la democràcia autèntica cal una altra economia, en la qual els ciutadans intervinguin. És necessari fer possible una ciutadania econòmica.

4. Ciutadania econòmica

Temps ha es deia que les tres grans preguntes de l'economia són: què es produeix, per a què es produeix i qui decideix el que es produeix? I ja aleshores era una flagrant contradicció afirmar que les persones són iguals en tant que ciutadanes, però radicalment desiguals a l'hora de prendre decisions econòmiques. Si els afectats per les decisions econòmiques mai no es tenen en compte, hi ha una contradicció entre la ciutadania política, per la que tots són suposadament iguals, i la ciutadania econòmica, inexistent. Sempre decideixen uns altres què es produeix i per a què, als afectats no se'ls consulta pas, amb la qual cosa, a cap lloc de la terra no hi ha *ciutadans econòmics*.

Semblava que crear les institucions que fessin possible la ciutadania econòmica seria una de les tasques imminents per al segle XXI. No obstant això, aquest projecte es va complicar encara més amb la *financiarització de l'economia*. Passem d'una economia productiva a una economia financera, en la qual allò que importa no és pas qui decideix allò que es produeix, sinó qui decideix on s'inverteix per guanyar més, fins i tot sense produir béns i serveis.

Ciudadans i països passen a dependre dels mercats financers i de les agències de rating, i tota possibilitat de ciutadania econòmica activa es talla de soca-rel. Cal una *altra economia*, que tingui com a centre les persones.

5. La meta de l'economia: la persona en el centre

L'economia no és un mecanisme fatal. És una activitat humana i, per tant, s'ha d'orientar per unes metes que li donin *sentit i legitimitat social*. No només la política necessita legitimació social, també la necessita l'economia.

La meta d'una economia legítima consisteix a *crear riquesa material i immaterial per satisfer les necessitats de les persones i per reforçar les seves capacitats bàsiques de manera que puguin tirar endavant aquells plans de vida feliç que escullin*. La persona ha de ser el centre i l'economia ha de col·laborar en la tasca de crear bones societats.

6. Els valors d'una economia ètica

Tot i que sol dir-se que l'economia és una ciència aliena als valors morals, que només ha de preocupar-se de la producció eficient de riquesa, sense atendre la seva distribució ni tampoc com aquesta producció afecta la llibertat, la solidaritat i la igualtat dels éssers humans, això és fals.

Qualsevol opció econòmica potencia uns valors i en debilita uns altres. Una economia legítima tendiria a eradicar la pobresa i la fam, reduir les desigualtats, satisfer les necessitats bàsiques, potenciar les capacitats bàsiques de les persones, reforçar l'autoestima, promoure la llibertat.

7. Els Principis d'una Economia Inclusiva

Les persones han de ser el centre de l'economia i de la política. Però les persones no som individus aïllats, sinó *éssers en relació de reconeixement mutu*: arribem a conèixer-nos com a persones perquè altres ens han reconegut com a persones. La base de la vida social no és pas l'individu, sinó *les persones vinculades entre elles pel reconeixement recíproc*.

Per això és fals el *Principi de l'Individualisme Possessiu*, que va donar inici al capitalisme i continua vigent. Segons aquest principi, "cada individu és amo de les seves capacitats i del producte de les seves capacitats, sense deure res a la societat per això". Ben al contrari, tota persona és el que és per la seva relació amb altres, està *ligada* a les altres persones i, per tant, *obligada* a elles.

Allò que té es deu en molt bona part a la societat, i més en un món globalitzat. D'aquí segueix que els béns de la terra són socials. I, per tant, s'han de distribuir globalment. Els principis ètics de l'economia ètica serien el *Reconeixement de la Igual Dignitat de les Persones*, l'*Aposta pels més Vulnerables* i la *Responsabilitat per la Natura*, que no permet cap mena d'exclusió de la vida econòmica.

8. Consum just i felicitant

La desigualtat en les formes de consum és aterridora entre els països i dins seu. Mentre algunes persones no poden satisfer les seves necessitats, n'hi ha d'altres que consumeixen els béns més sofisticats per satisfer capricis i per això per a elles no n'hi ha mai prou. Una forma de vida humana reclama apostar per un consum alliberador, que no esclavitz; per un consum just, que tingui en compte les necessitats de tothom, i per un consum felicitant, que tingui en compte que el més valuós per aconseguir la felicitat és gaudir de les relacions humanes.

Es fa necessari segellar un *Pacte Global sobre el Consum* i potenciar la "ciutadania del consumidor".

9. Governament global. Ciutadania cosmopolita

Construir un món en el qual totes les persones se sentin ciutadanes és el repte polític, econòmic i cultural del segle XXI. Per això es fa necessari un governament global, que faci arribar els beneficis de la globalització a totes les persones. Aquesta és una *exigència de justícia*.

10. Béns de justícia i béns de gratuïtat

Però els béns de la terra no són pas només "béns de justícia", necessitats la satisfacció de les quals pugui reclamar-se com un dret al que correspon, per part d'altres, un deure. Qui se sap cordialment lligat a altres persones, també s'hi sap obligat, li resulta impossible tirar endavant una vida feliç si no és comptant amb elles. Hi ha una creativa economia del do que va més enllà de l'intercanvi d'equivalents i obre camí a la gratuïtat, que brolla de l'abundància del cor. Sense ella no hi haurà una economia ètica.